

Od Ivana Preglja do Cirila Kosmača (obnove petih novel)

Lovro Kuhar - Prežihov Voranc

Boj na požiralniku

Dihurjeva bajta je imela pet njiv. Sosedje so pogosto govorili, da pri Dihurjevih že spet zemlja gori. Zemlja je bila mokrotna, ilovnata. Povsod je silila iz nje sluzasta mokrota, ki se ni dala osušiti. Te izbruhe si Dihurji imenovali požiralniki. Pri desetih letih je malega Dihurja mati, peljala h kmetu Osojniku pod goro za pastirja. Delo tam je bilo naporno in mučno. Prav tako pa ga nobeden razen dikle Mice ni maral. Od silnega sovraštva do vseh jo je nekega dne pobrisal domov. Upal je da ga bojo doma razumeli. Vendar je tam naletel na udarce svojega očeta, ki ga je takoj odgnal nazaj k Osojniku. Bil je najstarejši in zato je po smrti očeta bajta pripadala njemu, čeprav je bil božjasten kar je bila posledica očetovega pretepa. Oženil se je pri bajti na Komeljonu. Kmalu se je vpisal v kmetisko podružnico, ki naj bi mu pomagalo osušiti zemljo. Želja si je da bi imel pri hiši svojo živino vendar mu nekako ni uspelo zbrati denarja. Zaradi pomankanja denarja se je moral s prijateljem Sušnikom odpraviti na delo na Svinjsko planino. Z denarjem ki ga je zaslužil je popravil hlev in bajto, vrnil nekaj dolga in malo je lahko prihranil. Njegova in želja njegovih otrok je bila, da bi na njihovi zemlji rodil krompir. Vso družino je gnala velika vnema pri obdelovanju zemlje vendar jim je kmalu poginil vol. Proti koncu ju je že tako stisnilo za denar da sta oba, Dihur in Dihurka delala dan in noč, kar pa Dihurka ni prenesla taksnega napora in nekega dne na njivi umrla. Kljub vsem naporom je Dihurjevo gospodarstvo vedno bolj slabilo. Od same želje po krompirju sta Dihurjeva, Neč in enooki Pungra neke noči ukradla pri Jaromilu odpadni krompir. Zato sta bila seveda obadva kaznovana. Ko se je rodil nov požiralnik, in so se z njim borili celih pet dni, je bil ta usoden za Dihurja, ki so ga otroci sami pokopali za hlevom. Po pogrebu so male dihurje potaknili po službah, zapuščino večnih požiralnikov pa je prevzel bogati sosed.

--

Ivan Pregelj
Matkova Tina

Bil je večer pred tretjim petkom v aprilu leta 1714. Prav takrat so odšli romarji proti Gorici, kjer so bili priče sodbi nekaj voditeljem upora. Pogovarjali so se o sodbi in drugih rečeh. Med njimi je bil tudi krčmar Matko z sodčkom vina v roki, čigar hčera Tina je bila zaročena z enim od upornikov, Janezom Gradnikom. Tudi ona je odšla na pot v Gorico, da bi še zadnjič videla svojega ženina, kljub temu, da je bila že v sedmem mesecu nosečnosti. Med potjo si je za pogum pela pesmi. Tudi krčmar Matko je celo pot ponavljal verz »Vsem galjotom vile v vamp« in zaostajal za drugimi, kmalu pa se mu je pridružil nekdo iz sprednjih vrst in skupaj sta pila vino. Matko je bil jezen na hčerinoga zaročenca, kot da je on kriv za vse njegove in hčerine težave, ki jih sedaj trpita. Do sedaj ni Matko niti vedel, da mu hčera sledi na poti, čez

čas pa jo je ugledal v mraku in že začel kleti čez njo in vse slabe stvari, ki se mu dogajajo. Hotel jo je počakati ob cesti, pa se mu je zdramilo od vina, tako da je ni videl, ko je šla mimo. Šel je naprej, sedaj pa jo je videl spredaj in začel teči ter se dreti a mu je spet izginila izpred oči. Začel je misliti, da je doma umrla in da je to njena duša, ki potuje v Gorico. Bil je omotičen, tako da sta se še nekajkrat tako križala.

Tako sta oba dva zaostala, romarji pa so prehodili lep del poti in se ustavili v hribih nar Gorico. Malo so počili in se pomenkovali, potem pa nadaljevali pot. Tina, ki je malo zaspala na pobočju, se je predramila ter začela teči, ker se je bala, da bo zamudila obsodbo. Kmalu pa so jo prijeli krči zaradi nosečnosti, da se je začela opotekati. Začelo se je svitati, sodba pa bi se naj začela ob devetih. Nekako je prišla do predmestja, kjer je počila na klopi pred hišo. Predramila se je šele ob vonju toplega mleka, ki ji ga je prinesla gospodinja iz hiše. Iz mesta so se zaslišali zvonovi, ki so Tino priganjali, zato je stekla proti njim. Ko je prišla do mesta sodbe, ji je pot omejevala množica ljudi. Pogum ji je splahnel. Nekdo se je zadril: »Že vise, tam, glejte!«. Tina je skozi množico videla drogove, na katerih so viseli razmesarjeni udi človeških teles. Tina je začela drgetati in spet govoriti litanije. Zvedela je, kje so Janeza obglavili in odšla tja nato pa z množico ljudi v jezuitsko cerkev, kjer je molila za hrano, ker že dolgo ni jedla. Tam so bili tudi romarji. Ko je kasneje odšla iz cerkve, je v daljavi zagledala množico znanih ljudi. Obrnila se je stran in odšla v krčmo, kjer se je okrepčala, malo zadremala, nato pa odšla proti goram domov. Ni opazila zvonjenja zvonov, niti drogov, s katerih so sneli ostanke nekdanjega vodje tolminskih upornikov Janeza Gradnika. Spet so jo v razmakih začele napadati močne bolečine. Prehodila je že kar nekaj poti, ko je začela moliti in vzdihovati. Ko je prišla do neke vasi, jo je hotela obiti po klancu navzdol, pa so jo spet popadli krči. Legla je in počivala ter spet molila k cerkvi Matere Marije Snežnice nad Avčami. In res se ji je prikazala »Gospa nebes« ter rešila njenega ortoka, njo pa vzela k sebi. Otroka so pobrale Ročinjske žene, ki so na vasi slišale Tinin krik. Znočilo se je. Krčmar Matko se je vračal in iskal svojo hčer, šel mimo vasi, ne da bi jo našel in tulil: »Vsem galjotom vile v vamp«.

--

Ciril Kosmač
Tantadruj

Tantadruj gre na sejem, ki je bil na Mostu na Soči. Šel je zato, ker je moral kupiti tri kravje zvonce, da jih bo imel 40 za mučenike. Tam se mu pridružijo trije posebneži: Luka, Matic Hotejec in Furlan. Tantadruj bi zelo rad umrl, ker mu je rekla mati, da bo šele takrat srečen,. Odšel je k župniku in ga je vprašal, če bi umrl, če ga bi pičil modras. Župnik je rekel, da bi se le zastupil, ne pa umrl. Rekel mu je še, ko bo prišla njegova ura bo on umrl. Tantadruj je ves žalosten odšel od župnika, Nato je vprašal Luka kaj pomenijo župnikove besede. Skupaj sta ugotovila, da ure tako ali tako nikoli ni imel, trpel je tudi že mogoče ali pa tudi ne, to nista mogla ugotoviti, manjkala je še samo jama. Med potjo, ko so šli spat k Hotejcu, so odšli na pokopališče in tam našli jamo. Ugotovili so, da je ta jama za Tantadruja. Tantadruj je bil ves srečen, da bo sedaj lahko umrl. Odšel je v jamo in se vanjo ulegel. Matic je odšel zvonit, Luka in Furlan pa sta metala zemljo v jamo. K sreči so ljudje slišali

zvonenje in se hitro zbrali ker, so mislili, da gori. Našli so jih in potem jih je župnik poslal vsakega na svojo stran.

--

Miško Kranjec **Režonja na svojem**

Glavni 'junak', okoli katerega se vsa zgodba vrti je v tem delu Režonja. Je razumen in vesten človek, prežet je z ljubeznijo do zemlje, a tudi s slo po bogastvu. Zemlji nameni vso svojo pozornost, zato zanemari družino. Zanj bi lahko rekli, da je plamen ljubezni do vsega razen zemlje izgorel, kar pa ne velja za njegovo ženo, Režonjičko, ki mu sicer stoji ob strani, vendar pa se zaradi neizpolnjene potrebe po ljubezni obrne po rešitev k drugemu moškemu. Pomembno vlogo igra tudi Žid Bergmann, ki igra nekakšnega angela vesti, in zdi se, kot bi res lahko Režonji bral misli. Drugače pa se on še bolj poja za denarjem kot Režonja in je pri tem zelo sebičen in krut. Režonjevi otroci dojemajo svet drugače, saj niso trpeli tako hudega pomanjkanja, kot ga je on. Po enem letu bivanja v novi hiši se jim to zdi že samoumevno, kot bi pozabili, v kakšni bedi so živeli prej.

Režonja se nekega dne vrne z bojišča, kajti vojna se končuje. Ko je doma, pa izve, da bojo vaščani sesuli Židovo hošo mu oropali trgovino. Zato Žid Bergmann išče pomoč pri Režonji, ki mu spravi nekaj sladkorja. Vendar se zvečer Režonja pijan sprehaja okoli hiše in vidi Žida kako skrije nekaj denarja v vodo. Tako Režonja kasneje vzame tisti denar, s katerim si pomaga v življenju. Kupi si orodje za njivo, kupi nekaj zemlje zase in sezide novo hišo. Žid sumi, da je skriti denar vzel Režonja, ampak nima dokazov. Ampak režonjo vse življenje muči to, da je uzal denar, ki ni bil njegov, vendar se tolaži s tem, da si ga je Žid prilastil nepošteno. Žid se medtem preseli v mesto, kjer mu posli tečejo dobro in se mu na svetu še naprej dobro godi. Režonjeva hči se nekega dne omoži, na Režonjevo kmetijo pride zet, ki počasi začne prevzemat Režonjeva opravila. Tako Režonja postaja star in mu niti ne dvolljiji več, da bi hodil na njivo. Tako si kupi svoj košček zemlje, kamor hodi tudi večkrat na dan. Njemu niso všeč tisti ljudje, ki obdelujejo zemljo samo za dobiček, ampak uživa v tem, da jo obdeluje in vidi kako se mu trud izplačuje, ko vidi kako lepo vse raste in rodi. Pred smrtjo, na smrtni postelji sprašuje svojega naslednjika kako je z zemljo, če je vse v redu, vse opravljeno. Fant mu kima in Režonja zapre oči z nasmehom na obrazu.